

Recenzja naukowa

Turystyka kulturowa w okresie redefinicji podróżowania. Nowe zasoby, alternatywne formy organizacji, zarządzanie kryzysowe

Jacek Borzyszkowski

Jacek.borzyszkowski@gdansk.merito.pl

Uniwersytet WSB Merito w Gdańsku

<https://orcid.org/0000-0003-2474-1164>

Autor: **Armin Mikos von Rohrscheidt**

Wydawca: **Oficyna Wydawnicza
Uniwersytetu Zielonogórskiego**

Rok wydania: 2024

Liczba stron: 394

ISBN: 978-83-7842-561-8

Turystyka kulturowa jawi się dziś jako istotne zjawisko społeczno-gospodarcze, którego znaczenie systematycznie rośnie. Choć jej początki sięgają czasów starożytnych, to dopiero w ostatnich dekadach obserwujemy jej intensywny rozwój, co znajduje odzwierciedlenie w coraz liczniejszych i bardziej pogłębionych badaniach naukowych. Należy podkreślić, że turystyka kulturowa nie tylko przyczynia się do rozwoju innych form podróżowania, ale wywiera również znaczący wpływ na kształtowanie całego sektora turystyki – zarówno od strony popytowej, jak i podażowej. Tym samym jej obecność w dyskursie naukowym nie powinna budzić zaskoczenia, a raczej być traktowana jako uzasadniona konieczność. W tym kontekście kontynuacja badań nad turystyką kulturową pozostaje zasadna i potrzebna, zarówno w wymiarze teoretycznym, jak i praktycznym. Warto zaznaczyć, że jest to forma turystyki

o charakterze integrującym, łącząca różne typy doświadczeń podróżniczych, co wymaga analiz prowadzonych z uwzględnieniem szerokich uwarunkowań oraz złożonych relacji zachodzących w obrębie systemu turystycznego.

Monografia stanowi rezultat wnikliwych analiz Autora i stanowi próbę przedstawienia turystyki kulturowej w nowym, bardziej syntetycznym i refleksyjnym ujęciu. Jest to kolejna, trzecia książka kontynuująca cykl dwóch wcześniejszych monografii Autora [zob. Mikos v. Rohrscheidt 2013; 2016], w których podejmuje on rozliczne aktualne zagadnienia związane z kształtowaniem oferty współczesnej turystyki kulturowej. Dlatego może być (zgodnie z intencjami jego samego, ujawnionymi we Wstępie) ujmowana jako seria „aktualizacyjnych” uzupełnień do innych, systematycznych monografii jego autorstwa, odnoszących się do istoty turystyki kulturowej [Mikos v. Rohrscheidt 2016] oraz do zarządzania jej ofertą z perspektywy różnych podmiotów [Mikos v. Rohrscheidt 2020a; 2020b]. Z tego powodu część rozważań tworzących omawianą pozycję bezpośrednio odwołuje się do jego dotychczasowego dorobku badawczego i pogłębia lub aktualizuje zawarte tam analizy.

Jednocześnie publikacja została wzbogacona o nowe wątki analityczne oraz interesujące propozycje dotyczące możliwych kierunków dalszego rozwoju tej formy turystyki. Stąd też słusznie Autor wskazuje, że *„(...) cele książki można zatem opisać jako 1) bliższy, dokładniejszy i krytyczny opis konkretnych, często spotykanych form eksploatacji zasobów lub organizacji oferty turystyczno-kulturowej oraz związanym z nimi problemów i wyzwań, 2) analiza źródeł i skutków niektórych trudności w zarządzaniu wybranymi typami produktów turystyki kulturowej oraz 3) zestawienie w sposób uporządkowany rekomendacji w odniesieniu do wybranych grup działań organizacyjnych, zarządczych oraz badawczych”*. Przyjęta struktura celów jest logiczna i koresponduje z zakresem podjętej problematyki, co świadczy o spójności koncepcyjnej całego opracowania.

Struktura książki obejmuje pięć obszernych części, zawierających łącznie 33 rozdziały. Część pierwsza, składająca się z siedmiu rozdziałów, poświęcona została zagadnieniom związanym z uczestnikami turystyki kulturowej. Autor słusznie zauważa, że nie mamy tu do czynienia z pełną, systematyczną analizą wszystkich kategorii uczestników opisywanych w dotychczasowych badaniach. Niemniej jednak zawarte w tej części rozważania należy uznać za wartościowe, szczególnie z uwagi na umiejętne wskazanie przez Autora zarówno dorobku, jak i istniejących luk badawczych

w zakresie analiz dotyczących turystyki kulturowej – zarówno w kontekście krajowym, jak i międzynarodowym. Autor trafnie akcentuje aktualność podejmowanych problemów oraz ich znaczenie dla dalszego rozwoju refleksji naukowej w tym obszarze. Na szczególne podkreślenie zasługują również liczne zalecenia i rekomendacje formułowane w tej części publikacji. Mają one nie tylko wymiar poznawczy, stanowiący wkład w rozwój wiedzy, lecz także walor praktyczny – użyteczny dla szerokiego grona odbiorców reprezentujących sektor społeczno-gospodarczy.

Druga część monografii, obejmująca sześć rozdziałów, poświęcona została wybranym subformom turystyki kulturowej. Autor podejmuje tu szereg szczegółowych i pogłębionych analiz, z których na szczególną uwagę zasługuje rozdział ósmy, zawierający ocenę obecnego stanu turystyki dziedzictwa oraz zarys wybranych prognoz dotyczących jej dalszego rozwoju. Istotnym elementem tej części są precyzyjnie sformułowane pytania badawcze, które Autor konsekwentnie stawia w odniesieniu do omawianych zagadnień. Pytania te nie tylko organizują tok wywodu, ale również stanowią punkt wyjścia dla dalszych refleksji i analiz w kolejnych częściach publikacji. Warto zaznaczyć, że także w tej części monografii Autor opiera się przede wszystkim na literaturze krajowej, w tym – co zrozumiałe – na własnych wcześniejszych publikacjach, co nadaje wywodowi spójność i ciągłość badawczą. Wysoko należy ocenić również rozdziały poświęcone poszczególnym subformom turystyki kulturowej, takim jak turystyka religijna (rozdział dziesiąty), turystyka archeologiczna, militarna oraz polonijna. Analizy te cechuje wnikliwość i rzetelność merytoryczna. Na szczególne uznanie zasługują ponownie liczne rekomendacje, które Autor zamieszcza w odpowiednich miejscach tekstu. Mają one nie tylko charakter aplikacyjny, ale również mogą stanowić inspirację do dalszych badań i działań praktycznych. Całość tej części monografii należy ocenić jako wartościową, zarówno pod względem poznawczym, jak i praktycznym – przede wszystkim ze względu na dogłębność analiz oraz klarowność wywodu.

Trzecia część monografii – najobszerniejsza w całym opracowaniu – obejmuje dziewięć rozdziałów i koncentruje się na analizie zasobów wykorzystywanych przez organizatorów turystyki kulturowej oraz doświadczanych przez jej uczestników. Autor słusznie zaznacza, że przedstawione analizy mają charakter selektywny, co jest zrozumiałe przy tak szerokim spektrum możliwych odniesień. W tej części publikacji szczególnie wyraźnie zaakcentowano znaczenie konkretnych kategorii zasobów dla rozwoju oferty turystyki kulturowej, a także sformułowano szereg praktycznych

rekomendacji kierowanych do ich zarządców i interesariuszy. Niewątpliwym atutem tego fragmentu opracowania jest jego aplikacyjny charakter – wiele zawartych tu treści może stanowić cenne źródło wiedzy i inspiracji dla praktyków zajmujących się zarządzaniem zasobami dziedzictwa kulturowego. Na uznanie zasługuje również odwaga badawcza Autora, który podejmuje eksplorację tematów na pierwszy rzut oka marginalnych lub pozornie odległych od głównego nurtu turystyki kulturowej – jak choćby zagadnienia związane z wodnymi drogami śródlądowymi czy przestrzenią osiedli mieszkaniowych. Ujęcie tych problemów w kontekście kulturowym okazuje się jednak uzasadnione i wnosi nową perspektywę do dotychczasowego dorobku badawczego. Tym samym trzecia część monografii stanowi istotny i wartościowy wkład w rozwój wiedzy na temat materialnych i niematerialnych zasobów wykorzystywanych w turystyce kulturowej.

Czwarta część monografii, obejmująca siedem rozdziałów, koncentruje się na powiązaniach turystyki kulturowej z procesami zarządczymi, choć Autor podejmuje również wątki o charakterze ekonomicznym. Zasługuje na podkreślenie fakt, iż ta część opracowania stanowi logiczne preludium do kolejnej, poświęconej alternatywnym formom organizacji działalności w turystyce kulturowej. Szczególnie interesujące są analizy zawarte w rozdziale 23., w którym Autor precyzyjnie wskazuje na specyfikę i złożoność procesów zarządczych charakterystycznych dla turystyki kulturowej. Równie wartościowe są rozważania w rozdziale 24., poświęcone problematyce planowania strategicznego – zwłaszcza zaproponowane przez Autora rekomendacje mają praktyczne znaczenie dla zarządzających rozwojem tego segmentu turystyki. Na szczególną uwagę zasługuje także rozdział 25., omawiający zagadnienia ekonomiczne w kontekście turystyki kulturowej. Pozostałe rozdziały tej części konsekwentnie kontynuują problematykę zarządczą – m.in. w odniesieniu do działań marketingowych organizatorów turystyki kulturowej (rozdział 26.) oraz zarządzania produktami obszarowymi (rozdział 28.). Wnioski i rekomendacje zawarte w tych fragmentach stanowią istotny wkład zarówno w rozwój wiedzy teoretycznej, jak i praktyki zarządzania w turystyce kulturowej.

Piąta, finalna część monografii obejmuje cztery rozdziały i dotyczy wyjątkowo istotnego i aktualnego zagadnienia, jakim jest zarządzanie kryzysowe w kontekście turystyki kulturowej. Autor koncentruje się przede wszystkim na analizie kluczowych zagrożeń ostatnich lat – w szczególności pandemii COVID-19 oraz trwającego konfliktu zbrojnego w Ukrainie – wskazując na ich konsekwencje dla funkcjonowania i rozwoju

turystyki kulturowej. Z dużym prawdopodobieństwem można stwierdzić, że w tej części opracowania Autor realizuje ostatni komponent tytułu monografii, odnoszący się właśnie do problematyki zarządzania kryzysowego. Warto podkreślić trafność wyboru omawianych przypadków – dotyczą one bowiem wydarzeń, które miały realny, szeroko odczuwalny wpływ na sektor turystyczny, a ich skutki są nadal aktualne. Analizy zaprezentowane w tej części cechuje wysoki poziom wnikliwości, a Autor nie ogranicza się wyłącznie do diagnozy zagrożeń, lecz wskazuje również na potencjalne szanse rozwojowe, jakie mogą się pojawić dla niektórych form turystyki kulturowej w sytuacjach kryzysowych (rozdział 31). Na szczególne uznanie zasługuje rozdział 33., w którym Autor przedstawia praktyki służące zachowaniu autentyczności i integralności dziedzictwa kulturowego w kontekście odbudowy zniszczonych obiektów. Zgromadzony tu materiał stanowi cenne źródło wiedzy praktycznej, użytecznej dla szerokiego grona interesariuszy – zarówno zarządzających dziedzictwem, jak i organizatorów działalności turystycznej. Można uznać ten fragment za wartościowe kompendium rekomendacji dotyczących ochrony zasobów kulturowych w warunkach kryzysowych.

Zwieńczeniem monografii jest zakończenie, w którym Autor dokonuje syntetycznego podsumowania głównych wniosków wynikających z wcześniejszych rozważań. Zestawienie to zostało przeprowadzone poprawnie i w logicznej formie. Monografia stanowi obszerny, dojrzały pod względem koncepcyjnym i analitycznym projekt naukowy, będący efektem pogłębionych badań nad współczesnymi wyzwaniami i tendencjami w obszarze turystyki kulturowej. Całość rozważań należy ocenić jako wartościowy wkład do krajowego dorobku naukowego. Na szczególne uznanie zasługuje fakt, iż Autor, poza literaturą stricte turystyczną (głównie krajową, co w kontekście tematu jest w pełni uzasadnione), sięga także po źródła z zakresu ekonomii, marketingu, zarządzania i nauk pokrewnych, co świadczy o interdyscyplinarnym charakterze opracowania. Podkreślić warto również praktyczny wymiar publikacji – liczne zawarte w niej rekomendacje i sugestie mogą być cennym narzędziem dla przedstawicieli sektora turystycznego, zarządzających dziedzictwem kulturowym, a także decydentów kształtujących politykę turystyczną. Praca ma więc nie tylko wartość poznawczą, ale również znaczące walory aplikacyjne.

Ukazanie się tej publikacji należy ocenić jednoznacznie pozytywnie. Nie jest to jedynie kolejna wartościowa pozycja w bogatym dorobku Autora, ale przede wszystkim ważna książka podejmująca wybrane, aktualne i istotne problemy współczesnej

turystyki kulturowej w Polsce. Podsumowując, wydana przez Oficynę Wydawniczą Uniwersytetu Zielonogórskiego monografia pt. *Turystyka kulturowa w okresie redefinicji podróżowania. Nowe zasoby, alternatywne formy organizacji, zarządzanie kryzysowe*, autorstwa Armina Mikos von Rohrscheidta, stanowi cenną i potrzebną publikację na rynku wydawniczym. Autor w przekonujący sposób uzupełnia istniejący stan wiedzy w zakresie turystyki kulturowej, wprowadzając jednocześnie szereg nowych, interesujących wątków oraz kierunków refleksji badawczej. Publikacja ta adresowana jest do szerokiego grona odbiorców – od przedstawicieli środowiska akademickiego, poprzez praktyków i propagatorów turystyki kulturowej, aż po studentów kierunków związanych z turystyką, dziedzictwem i kulturą. Zarówno jej walor naukowy, jak i potencjał aplikacyjny sprawiają, że zasługuje ona na uznanie i szerokie rozpowszechnienie.

Literatura:

- Mikos v. Rohrscheidt A., 2013, *Turystyka kulturowa w dobie przyspieszonej zmiany. Problemy zarządzania, promocji i badań turystyki kulturowej w Polsce*, KulTour.pl, Poznań
- Mikos v. Rohrscheidt A., 2016, *Turystyka kulturowa w płynnej rzeczywistości. Quaestiones disputatae*, KulTour.pl, Poznań
- Mikos v. Rohrscheidt A., 2016, *Turystyka Kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy* (Wyd. II), KulTour.pl Poznań
- Mikos v. Rohrscheidt A., 2020a, *Zarządzanie w turystyce kulturowej. Tom I: konteksty, koncepcje, strategie*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań ,
- Mikos v. Rohrscheidt A., 2020b, *Zarządzanie w turystyce kulturowej, tom II: obszary, relacje, oferta*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań,
- Mikos von Rohrscheidt, A., 2024, *Turystyka kulturowa w okresie redefinicji podróżowania. Nowe zasoby, alternatywne formy organizacji, zarządzanie kryzysowe*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra